

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ ТА КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ¹

CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THEORETICAL AND COMPARATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF RESEARCH SMUGGLING AND CORRUPTION DURING CUSTOMS CLEARANCE OF GOODS

Бондаренко О.С., к.ю.н.,

виконуєча обов'язків завідувача

кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Кузьменко В.В., студент II курсу

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Метою статті є кримінально-правова характеристика теоретико-правових та порівняльно-правових засад дослідження протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів.

Безпосередній інтерес до цієї теми аргументований тим, що вже багато років на теренах нашої держави наявна гостра проблема контрабанди, котра напрями пов'язана з корупцією. Незважаючи на позитивну динаміку останніх років щодо протидії цим проблемам, контрабандні схеми продовжують процвітати завдяки недосконалому спектру повноважень митних службовців, їхній зацікавленості у власному збагаченні, ігноруванню закордонних спеціалістів задля вирішення цих питань шляхом перейняття досвіду та втілення практичних навичок в Україні.

Стаття передбачає розгляд стану дослідження засад протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів, а також питання порівняльно-правового характеру щодо зарубіжного досвіду такої протидії з безпосереднім наведенням прикладів діяльності країн. Сьогодні на фоні зростаючої економічної кризи, війни на Сході країни, погіршеної епідеміологічної ситуації (COVID-19), недостатнього фінансування з державного бюджету, а також не менш вагомої проблеми олігархічного правління та всебічного тиску спонукає до якомога швидшого вирішення проблеми контрабанди й корупції шляхом співпраці. Контрабанда негативно впливає як на економічну безпеку держави загалом, так і на злочинність усередині країни та за її межами. Законодавство поділяє відповідальність за контрабанду на адміністративну та кримінальну відповідальність.

На нашу думку, прогалиною українського законодавства є власне розподіл відповідальності за ввезення чи вивезення окремих товарів. Сюди також можна віднести неякісне нормативно-правове регулювання імпорту товарів та недосконале регулювання заходів боротьби з контрабандою.

Важливо висвітлити питання повної криміналізації контрабанди, адже вона несе країні великі збитки та негативним чином впливає на економічну безпеку.

Ключові слова: контрабанда, корупція, економічна загроза, наростання економічної кризи, зарубіжний досвід протидії, міжнародне співробітництво, COVID-19.

The purpose of the article is a criminal-law description of theoretical-legal and comparative-legal principles for the study of methods of combating smuggling and corruption during customs clearance of goods.

The direct interest in this topic is justified by the fact that for many years in our country there is an acute problem of smuggling, which is directly related to corruption. Despite the positive dynamics of recent years to combat these problems, smuggling schemes continue to thrive due to the imperfect range of powers of customs officers, their interest in their own enrichment, ignoring foreign experts to address these issues, by gaining experience and using practical skills in Ukraine.

The article provides a review of the state of research on the principles of combating smuggling and corruption during customs clearance of goods, as well as issues of comparative-law in relation to foreign experience of such counteraction with direct examples of countries. Today, against the background of the growing economic crisis, the war in the east, the deteriorating epidemiological situation (COVID-19), the lack of money in the state budget, as well as the equally important problem of oligarchic rule and comprehensive pressure, prompts us to solve the problem of smuggling and corruption as soon as possible through cooperation.

Smuggling has a negative impact on the economic security of the state as a whole, as well as on crime inside and outside the country. The legislation divides the responsibility for smuggling into administrative and criminal liability.

In our opinion, the gap in Ukrainian legislation is the actual distribution of responsibility for the import or export of certain goods. This also includes poor regulatory regulation of imports of goods and imperfect regulation of measures to combat smuggling. It is important to highlight the issue of full criminalization of smuggling, as it causes great losses to the country and negatively affects economic security.

Key words: smuggling, corruption, economic threat, growing economic crisis, foreign experience of counteraction, international cooperation, COVID-19.

Постановка проблеми. Проблема контрабанди – одне з першочергових завдань держави у справі захисту її економічних інтересів [1]. З початку 2000-х років й дотепер велика кількість експортно-імпорتنних потоків товарів є контрабандними. Необхідно враховувати також високий рівень корумпованості державних працівників та відсутність дієвих рішень задля повного викоринення контрабанди та корупції під час митного оформлення.

О.Ю. Бусол також вважає, що суттєву небезпеку для країни становить те, що контрабандні операції здійсню-

ються за прямої участі корупційних дій посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. Страждають інтереси вітчизняних виробників. Нелегальний імпорт іноземних товарів знизив попит на українську продукцію, поступово призводить до ліквідації виробництв, знижує конкурентоспроможність українських компаній на внутрішньому ринку, а також їхній потік за кордон [1]. Результатами цих злочинних діянь можуть бути негативні наслідки в трудових, а також суспільних відносинах у багатьох сферах.

Контрабанда досі залишається одним із найбільш небезпечних кримінальних явищ. Проблема, котра не обійшла жодну країну світу, останнім часом через глобальні

¹ Робота виконана в рамках проєкту № 0120U100474 «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» 0120U100474

інтеграційні процеси стала проблемою без кордонів [2, с. 3]. На привеликий жаль, в Україні вирішення цих проблем не знає динаміки, тому наразі перед нами постає реальна проблема, котра потребує негайного вирішення.

Порушення митних правил є одним із головних дестабілюючих чинників зовнішньої політики, котрі тягнуть за собою поступову деградацію національної економіки, а також унеможливають розвиток окремих стратегічних галузей.

Метою статті є кримінально-правова характеристика теоретико-правових та порівняльно-правових засад дослідження протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів.

Виклад основного матеріалу. Питанням дослідження стану поширення та удосконалення контрабандних схем, проблематикою на місцях та в глобальному плані, а також наданням рекомендацій щодо їх вирішення займалися такі науковці, як С.В. Ківалов, О.В. Коваль, В.Д. Басай, О.В. Допілко, О.Ю. Бусол й ін.

Критичному становищу протидії контрабанді сприяють чинники, котрі відіграють важливу роль у загальному розумінні поширення і розвитку контрабанди та корупції.

Провідними чинниками, що створюють сприятливі умови для контрабанди, можна вважати такі, як: недостатня координаційна діяльність правоохоронних та контролюючих органів України з органами інших країн стосовно обміну інформацією з питання рішучих контрдіяй попередження контрабанди поза митним контролем, корупція на місцях та загальні правила митного контролю. Цьому сприяє відсутність єдиної спільної бази митних органів України з митними органами зарубіжних країн; вигода та безпосередня зацікавленість посадових осіб, правоохоронних та контролюючих органів влади у сприянні переміщенню через український митний кордон певного виду продукції; прогалини, а також недосконале законодавче регулювання діяльності щодо боротьби з контрабандою та порушенням митних правил; цінова різниця товарів на світовому та внутрішньому ринках; факт безробіття мешканців прикордонних районів [1].

Варто також урахувати географічне положення України, що дозволяє контрабандистам використовувати дороги, залізниці, повітряні та морські шляхи задля втілення контрабандних та корупційних схем. Наразі досить розвинутий є функціональний складник спеціаліста з транспорту (транспортна логістика), який також став однією з причин збільшення контрабандних рухів та порушень митних правил на транспорті [3, с. 3].

До цих чинників ще можна віднести неконтрольованість окремих ділянок кордону, котрі поширюються на сотні кілометрів (Білорусь, Польща, Словачка та Молдова). А якщо додати сюди проблеми корумпованості митних працівників, належного інженерного оснащення на місцях, діджиталізації інформаційного суспільства та її приналежності до нових схем відмивання грошей, а також проблему неповного спектру повноважень митних працівників, то стає зрозумілим факт актуальності питання.

Пандемія коронавірусу стала причиною певних обмежень перетину кордонів, що мало спричинити помітний занепад контрабандної активності, зменшити потік таких товарів, а також корупційних випадків [4]. Такий період мав би даги час для розроблення та втілення новітніх методів боротьби. Проте загострення епідеміологічної ситуації на фоні поширення COVID-19, на жаль, не є стримуючим фактором для контрабандизму, адже навіть на такому тлі діють схеми мінімальних перевезень товарів, а також корупції на місцях.

У Кримінальному кодексі України (далі – ККУ) контрабанда визначена статтями 201 (контрабанда), 201-1 та 305 (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів) [5].

Згідно зі статтею 201 ККУ, контрабанда означає переміщення через митний кордон України поза митним контр-

одем або приховуванням від нього культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боеприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частини вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [5].

Покарання за контрабанду передбачено позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди. Ті самі дії, котрі вчинені за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, карається позбавленням волі на термін від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна [5].

Стаття 201-1 ККУ зазначає про незаконне переміщення чи переховування від митного контролю різноманітних лісо- та пиломатеріалів цінних та рідкісних дерев'яних порід, котрі не є обробленими або заборонені до експорту за митну межу України. За це також передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Для тих осіб, які вже раніше притягувались до відповідальності за статтями 201, 201-1 або займалися незаконною порубкою, перевезенням, зберіганням чи збутом лісу (стаття 246 ККУ), передбачено покарання у вигляді позбавлення волі вже на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Особливо великий розмір такого збуту або вчинення таких дій організованою групою збільшує покарання від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна [5].

Стаття 305 ККУ передбачає інформацію про контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або із приховуванням від митного контролю, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [5]. Також передбачено покарання для дій, вчинених за попередньою змовою групи осіб або людиною, котра вже була судима за цією статтею зі збільшенням такого покарання.

Стан дослідження таких засад не стоїть на місці, й наразі владою розглядаються законопроекти щодо внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підкацизних товарів, а також недостовірного декларування товарів шляхом додання нових статей, перегляду й остаточного вирішення прогалин [6].

Митний кодекс України також передбачає окремі положення щодо запобігання та протидії контрабанді (Розділ XVII). Проте, ознайомившись із ними детальніше, стає зрозуміло їхня недосконалість з огляду на те, що поставки товарів у більшості випадків є досі не контрольованими, а осіб, причетних до вчинення контрабанди, досі не притягнуто до відповідальності.

Звернімо увагу на те, що стаття 457 Митного кодексу України передбачає, що з метою виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до вчинення контрабанди, а також з метою вилучення товарів, щодо яких є підозра в незаконному переміщенні через митний кордон України, переміщення таких товарів може здійснюватися під негласним контролем та оперативним наглядом правоохоронних органів [7]. Проте в такого негласного контролю та оперативного нагляду є інший бік медалі, який, на жаль, допускає факт повільної оперативності та несвоечасності ведення таких справ.

З огляду на вищесказане реальний стан дослідження засад протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів, незважаючи на певні досягнення останніх років, залишається нестабільним та потребує

поправок у законодавстві в бік криміналізації задля мінімізування та кінцевого викорінення чинників сприяння контрабанді та корупції в Україні.

Задля того, аби домогтися та здійснити такі зміни на покращення ситуації, необхідно враховувати стан такої боротьби зарубіжних країн, ознайомитися з їхніми методами боротьби, а також співпрацювати з деякими з них.

Україна сьогодні, з огляду на кількісні випадки порушень митних правил, має доволі низький рівень митної безпеки. Держава має бути зацікавлена в комплексному розв'язанні таких проблем на державному рівні з метою подальшого, максимально ефективного функціонування митної справи, котра має багато складників, у тому числі й профілактичну діяльність, націлену проти допущення проявів контрабанди, а одночасно й корупційних правопорушень, порушень митних правил тощо [8, с. 5].

Наведемо декілька прикладів для порівняння досвіду та організованості дій. Таким чином, першим вдалим прикладом з ефективною та чіткою системою боротьби з проблемою контрабанди та корупції завдяки сильній нормативно-правовій базі та відсутності в законодавстві серйозних прогалин є Фінляндія. Вона займає місце серед найменш контрабандних країн світу. Фінляндія в ролі члена ЄС є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю, що є дуже важливим фактором її праці, направленої проти поширення злочинності, в т.ч. й контрабанди. Проте втілення європейських законів у внутрішню правову систему Фінляндії здійснюється дуже обдуманно та обережно. Визначним принципом цього процесу є органічне поєднання національного законодавства Фінляндії із загальноєвропейським із мінімально можливими змінами першого [9, с. 29].

Для правової системи Фінляндії не прийнято вживати поняття боротьби з певним кримінальним правопорушенням. Законодавчий орган Фінляндії заклав принципи запобігання та попередження злочинів у кожному правовому акті, який визначає конкретну сферу діяльності, а не характер злочину. Відповідно до положень Кримінального кодексу Фінляндії, діяння, які можуть бути кваліфіковані як «проступок», караються штрафом або передбачають ув'язнення до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину [9, с. 29].

Бельгія в боротьбі з контрабандою та корупцією під час митного оформлення товарів не лише дотримується традиційного репресивного підходу – виправдання кримінальної відповідальності за контрабанду, а і дбає про її запобігання.

Таким чином, ця проблема знайшла відображення в реформі COPERNIC, що означає прискіпливий фінансовий контроль. Бельгія шляхом розширення таких понять, як «контрабанда», «корупція» та окремих аспектів порушення митних правил у разі зловживання владою, не тільки обмежилась кримінальним аспектом, але й залишила простір для таких понять, що призвело до поступового створення так званого поведінкового кодексу [10, с. 10].

У ході боротьби з проявами контрабанди, корупції та порушень митних правил деякі держави поширюють метод використання громадських організацій.

Наприклад, у Швеції існує громадська організація «Демократичний аудит», котра була створена у 1994 році і займається незалежним наглядом за рівнем злочинності у різних сферах суспільного життя. Організація включає в себе велику кількість вітчизняних політологів, економістів та інших науковців. Поряд із таким наглядом та наглядом загального демократичного стану дана організація спеціалізується на вивченні різноманітних питань спеціального характеру, котрі безпосередньо торкаються теми боротьби з контрабандою та проявами корупції [9, с. 30].

Важливо розуміти, що зарубіжний досвід протидії контрабанді та корупції не обійшовся без провальних рішень, прогалин у законодавстві та інших суттєвих проблем. Україна має переглянути питання надання більш широких повноважень митним працівникам, сприяти всебічному нагляду за допомогою нових схем такої протидії, вести прискіпливіший кадровий контроль, а також вирішити проблему інженерно-технологічної забезпеченості.

Наразі Україна втілює питання стратегічного партнерства зі США та іншими країнами, міжнародне співробітництво з якими, на нашу думку, стане великим кроком у вирішенні проблеми протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, хотілося б зазначити, що забезпечення добробуту громадян, економічної безпеки та стабільності є одним із першочергових завдань нашої держави, котре необхідно вирішувати за допомогою аналізу нинішнього стану засад протидії контрабанді та корупції, вирішення дестабілізуючих чинників розповсюдження такої проблеми, перейняття досвіду зарубіжних країн, активного міжнародного співробітництва, а також інших заходів. Завдяки кримінально-правовій характеристиці теоретичних та порівняльно-правових засад дослідження протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів можна підтвердити суспільну значимість цього питання на фоні подій сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусол О.В. Проблема контрабанди в Україні: як змінити систему протидії?. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/problema-kontrabandy-v-ukrayini-yak-zminyty-systemu-protidyiy/> (дата звернення: 23.10.2021).
2. Сорока Д.М. Контрабанда товарів: теоретико-правова характеристика та способи протидії : Курсова робота. Тернопіль, 2017. 27 с. URL: <https://cutt.ly/URJlwgq> (дата звернення: 23.10.2021).
3. Допілко В.О., Явдоцук Р.В. Правові засоби протидії контрабанді та порушенням митних правил на транспорті: сучасний стан. Одеса, 2019. URL: http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12274/Допілко%20_19.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.10.2021).
4. Денисов В. Соціологічне дослідження: контрабанда в період пандемії / Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/socziologichne-doslidzhennya-kontrabanda-v-period-pandemiyi/> (дата звернення: 25.10.2021).
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 4 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та піддаквизних товарів, а також недостовірного декларування товарів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI04979A?an=3> (дата звернення: 28.10.2021).
7. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 21 лип. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
8. Дмитрів В.І. Вектори протидії митній злочинності в Україні й світі : Стаття. Тернопіль, 2018. 7 с. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/63.pdf (дата звернення: 26.10.2021).
9. Андросюк С. Контрабанда та боротьба з нею митних органів : Курсова робота. Тернопіль, 2016. 42 с. URL: <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23504/1/Андросюк.pdf> (дата звернення: 27.10.2021).
10. Суворкін В.А. Предмети контрабанди: комплексний підхід у дослідженні. URL: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:97209/Source:default> (дата звернення: 27.10.2021).